

Metoda observației

- Observația ca metodă constă în *urmărirea atentă și sistematică a unor reacții psihice cu scopul de a sesiza aspectele lor esențiale.*
- În psihologie există două tipuri de observații, pe baza cărora:
- urmărim reacțiile psihice exterioare ale unei persoane (observația externă);
- urmărim propriile noastre procese psihice (observația internă sau autoobservarea).
- *Introspecția* (autoobservarea) este tocmai această observare atentă a propriilor noastre trăiri, insesizabile din exterior, ea are la bază o proprietate unică și caracteristică omului: dedublarea - însușirea de a trăi o stare și de a fi conștient de ea, în același timp.

INTROSPECȚIA

- Introspecția a fost și este mult utilizată de filosofi. Veacuri de-a rândul ea a constituit principala sursă de considerații psihologice. Sec. XIX a început însă printr-o virulentă critică adusă acestei metode.
- Cu toate deficiențele reale, practic nu s-a putut renunța niciodată la această metodă, deoarece e aproape imposibilă cunoașterea motivelor adevărate, a atitudinilor, a viselor, a aspirațiilor cuiva fără a recurge la datele introspective.
- Când urmărim manifestările exterioare ale altor persoane, vorbim de *extrospecție*, de observarea externă. Suntem atenți la faptele, replicile, expresiile lor. Prezența unei persoane, care observă, poate schimba fundamental conduita celorlalți. Aproape nimeni nu se poartă la fel când se știe singur, ca atunci când este urmărit de alții.
- Toate aceste aspecte fac evidentă necesitatea respectării anumitor condiții pentru ca să fim siguri de obținerea unor informații obiective de valoare științifică.

Cerințele față de observare:

- să clarificăm din capul locului ce urmărim să constatăm, ce aspecte ale comportării, în ce situații și în care moment. În felul acesta evităm să scăpăm din vedere fapte, reacții importante pentru ipoteza pe care ne-o schițăm în legătură cu persoana observată ori cu fenomenul avut în vedere.
- să ne asigurăm de posibilitatea unor numeroase observații, pentru a putea deosebi ceea ce este esențial, caracteristic de ceea ce este secundar. În acest sens, este important nu numai numărul de fapte, ci și varietatea lor, varietatea condițiilor în care observăm.
- pentru a putea interpreta corect, se cere să notăm cât mai exact observațiile noastre, însă astfel încât să se distingă net-faptele de eventualele interpretări (necesare, însă posibil să fie modificate).
- e bine ca persoana observată să nu-și dea seama de această situație pentru a reacționa în mod firesc. Putem realiza acest lucru dacă facem parte dintr-un grup în care se află subiectul, ce ne preocupă și-l vom urmări prin scurte priviri în momentele favorabile (observarea în clusă, descrisă de psihologul Olșanski).

Cerințele față de observare:

- Pentru efectuarea observației vom folosi diverse aparate tehnice de înregistrare a datelor: cameră video, casetofon, săli speciale pentru observații, etc.
- La interpretarea observațiilor ținem cont de context, de situație, cât și de atitudinile, expresiile subiecților. Pentru clarificarea datelor nesigure ne poate ajuta mult o convorbire cu persoanele studiate, convorbirea constituind ea însăși o metodă de cercetare psihologică.

Variantele observației:

- externă (extospecția);
- internă (introspecția);
- liberă;
- standardizată;
- inclusă;
- laterală.

Experimentul

- Este considerat cea mai importantă metodă de cercetare, având posibilitatea de a furniza date precise și obiective.
- Prin experiment înțelegem *provocarea deliberată a unui fenomen psihic, în condiții bine determinate, cu scopul de a găsi sau a verifica o ipoteză (studierea fenomenului)*. Aceasta este deosebirea esențială a experimentului față de observație, respectiv, autoobservație. Valoarea experimentului derivă din faptul că modificăm una din condiții și urmărim ce transformări rezultă; mărimea acestora ne indică ponderea factorului influențat în producerea efectului.
- În experiment există două categorii (de bază) de variabile:
 - independente (asupra lor acționează numai experimentatorul);
 - dependente (cele ce depind de variabilele independente).
- Numărul variabilelor ce pot fi luate în considerare este foarte mare: există diverși factori ai mediului natural, mediul social (diferite persoane), apoi variabile subiective. După scopul urmărit, experimentatorul modifică unele din ele, altele rămânând constante, ceea ce îi permite să inducă o serie de concluzii.

Experimentul

În conceperea și desfășurarea unui experiment distingem mai multe etape:

- *observarea inițială*, în care urmărim modul de manifestare a unui fenomen psihic și evidențiem o problemă, ce se cere soluționată;
- imaginăm o presupunere, *o ipoteză* vizând soluționarea problemei degajate ; totodată, concepem și modul de verificare a ipotezei (descriem un *montaj experimental*)
- urmează *desfășurarea efectivă a experimentului*, în care observăm și înregistram rezultatele;
- ultima etapă constă în *organizarea și prelucrarea statistică a datelor* (experimentul psihologic se efectuează de obicei cu mai multe persoane), ce ne permit să facem anumite concluzii, generalizându-le în funcție de structura și amploarea populației. Deseori concluziile ne conduc la schimbarea ipotezei și conceperea unui alt experiment. Reușita experimentului depinde esențial de valoarea ipotezei și ingeniozitatea montajului experimental; aceasta implică uneori utilizarea mai multor grupe de subiecți, pentru a putea disocia o anumită variabilă

Experimentul

Se pot descrie 3 tipuri de experimente psihologice:

- **Experimentul de laborator** este realizat într-o încăpere amenajată, utilizându-se diferite aparate sau materiale. Avem avantajul posibilității de a elimina tot felul de factori perturbatori, însă subiectul se află în condiții artificiale și în fața unor sarcini neobișnuite, încât e greu să putem extinde rezultatele obținute și asupra comportamentului în condițiile vieții obișnuite.

Experimentul de laborator a fost introdus ca metodă specifică de cercetare în psihologie de către W. Wundt în a. 1879. Din timpul lui Wundt până în prezent experimentul de laborator a cunoscut o evoluție spectaculoasă, atât sub aspectul sferei de extensiune, cât și sub cel al structurii interne și al suportului tehnic. Modelele experimentale au cunoscut o continuă diversificare și perfecționare. Experimentul de laborator este integral controlat de cercetător.

- **Experimentul în condiții standardizate** e cel, care se desfășoară într-o ambianță obișnuită (un birou, o sală de clasă), dar subiectul e supus totuși unor probe cu care nu e familiarizat, premisele acestora sunt strict standardizate – aceleași pentru toți subiecții.
- **Experimentul natural sau de teren** se organizează după aceleași criterii și rigori ca și cel de laborator, dar se efectuează în cadrul natural de activitate al subiectului. A fost introdus pentru prima dată în cercetarea curentă de psihologul rus Lazurski, la înc. sec. XX. El constă în a urmări o persoană sau un grup de persoane în condițiile vieții sale obișnuite, în care a survenit o modificare.

De exemplu: un profesor s-a hotărât să utilizeze săptămânal filme didactice, câte ½ de oră. Psihologul poate examina efectele unor asemenea modificări.

METODA CONVORBIRII

Pentru ca o convorbire să se ridice la rangul de metodă științifică ea trebuie să fie *premeditată* în vederea obținerii unor date cu privire la o persoană. Premeditată în sensul de a fi pregătită, gândită dinainte cu scopul îndeplinirii unor condiții, care să garanteze obținerea unor date valabile, importante pentru cercetarea ce o întreprindem.

Adesea pentru obținerea unor informații despre aspectele personalității, care nu pot fi nici nemijlocit observate, nici provocate experimental și nici obiectivate în produsele activității, recurgem la *interogarea* directă a subiectului, prin metoda interviului sau a convorbirii. Obiectul acestei metode îl poate constitui decelarea anumitor trăsături atitudinal-caracteriale globale de personalitate, sau traiectoria școlară, traiectoria și statutul profesional, viața de familie, comportamentul relațional, dimensiunea proiectivă – dorințe, așteptări, aspirații, idealuri etc.

Metoda poate fi aplicată în formă *liberă* (spontană), începând cu 2–3 întrebări introductive stabilite dinainte, apoi întrebările urmând a fi găsite și formulate pe loc, în funcție de răspunsurile și atitudinea subiectului.

CONVORBIREA

Convorbirea necesită mult timp. De aceea, când vrem să cuprindem o populație mai largă, se recurge la chestionare, acestea fiind de fapt convorbiri purtate în scris.

Mai exact, am putea defini un chestionar ca fiind un *sistem de întrebări elaborat în așa fel încât să obținem date cât mai exacte cu privire la o persoană sau un grup social.*

Există chestionare cu *răspuns deschis*, când subiectul are libertatea de a răspunde cum crede el de cuviință, și altele cu *răspuns închis*, în care i se dau mai multe răspunsuri posibile din care el alege pe cel considerat convenabil. Acest din urmă tip de chestionar are avantajul că se completează ușor de către subiect și poate fi „cuantificat” (prin acordarea de puncte se pot stabili diferențe cantitative între persoanele, care completează chestionarul). Însă are și dezavantajul că poate sugera răspunsuri la care subiectul nu s-ar fi gândit.

Asemenea convorbirii, chestionarul întâmpină două categorii de dificultăți: cele ce decurg din particularitățile introspecției și aceea de a câștiga încrederea subiectului pentru a răspunde în mod sincer și cu seriozitate. Acest din urmă dezavantaj este sporit la chestionar, întrucât, neavând un contact direct cu subiectul în timpul răspunsului, n-avem nici un fel de indiciu pentru a putea aprecia sinceritatea și angajarea sa efectivă. De aceea, prima și cea mai importantă condiție a unui chestionar este de a fi alcătuit în așa fel încât *să combată tendința de fațadă*, ceea ce nu este deloc facil. Unul dintre mijloace este acela de a evita întrebările directe; se prezintă o afirmație și se cere să se aprecieze dacă e corectă sau nu. Ca și la convorbire, va trebui să evităm sugestionarea persoanei.

METODA BIOGRAFICĂ

Metoda biografică este denumită și *anamneză* după termenul folosit în medicină, unde ea desemnează reconstituirea istoricului unei maladii. În psihologie, metoda biografică implică o *analiză a datelor privind trecutul unei persoane și a modului ei actual de existență*. Acest studiu al trecutului e foarte important, fiindcă în primii ani ai vieții, îndeosebi în familie, se pun bazele caracterului, ale personalității.

Metoda biografică este destinată studiului personalității globale. Prin ea cercetătorul își propune să înțeleagă și să explice tabloul actual al organizării psihocomportamentale în funcție de istoria anterioară a individului. Analiza biografică devine absolut necesară și indispensabilă în cercetarea psihologică, în care orice reacție concretă trebuie interpretată și prin raportarea la personalitate în integritate.

Ca recomandare generală se poate formula exigența de orientare selectivă, urmărind evidențierea și înregistrarea nu a tuturor întâmplărilor, pe care le-a traversat individul, ci numai a celor semnificative, care prin conținutul și impactul avut au marcat structural cursul devenirii ulterioare a profilului de personalitate.

METODA BIOGRAFICĂ

Informația primară în cadrul metodei biografice se poate recolta pe două căi: *una indirectă și alta directă*.

Calea indirectă constă în studiul documentelor (fișe școlare, fișe profesionale, caracterizări, recomandări, jurnale, date de familie etc.) și în discuții cu persoane cu care subiectul studiat se află în relații semnificative – rude, prieteni, colegi, șefi, etc.

Calea directă constă în obținerea datelor, care ne interesează de la însuși subiectul studiat, în cadrul unor convorbiri sau interviuri speciale. Calitatea și relevanța informației vor depinde atât de structura de personalitate a subiectului, cât și de capacitatea psihologului.

În cazul investigației biografice putem diferenția două aspecte fundamentale: culegerea datelor și interpretarea lor (aspect esențial și cel mai dificil al metodei biografice).

Psihologul german H. Thomae a elaborat un model de analiză a materialului biografic, el evidențiind posibilitatea utilizării a 29 de categorii, prin care putem privi trecutul persoanei, acestea au fost împărțite în patru grupe:

- *categorii formale* (monotonie – schimbare; armonie – agitație);
- *categorii cognitive* (închis – deschis; prietenie – dușmănie);
- *categorii existențiale* (probleme de motivație personală – probleme de creație);
- *categorii instrumentale* (proces de adaptare – mecanisme de apărare).

METODA TESTELOR

Testul este o probă standardizată, vizând determinarea cât mai exactă a gradului de dezvoltare a unei însușiri psihice sau fizice. Am adăugat și însușirile fizice, deoarece medicii sau antrenorii sportivi utilizează și ei teste, vizând determinarea performanțelor de care sunt capabile unele persoane.

Standardizarea constă în obligația de a aplica exact aceeași probă, în exact aceleași condiții psihologice, utilizând un consemn identic pentru toți subiecții.

Această metodă își are originea în încercările antropologului englez Francis Galton, de la sfârșitul secolului trecut, de a înregistra și a măsura cu ajutorul unor probe anumite capacități intelectuale, pe care el le socotea predeterminate (înnăscute).

Termenul *test* a fost introdus de J. McKeen Cattell în a. 1890. Elaborarea metodei propriuzise, în varianta sa modernă, se datorește însă psihologului francez Alfred Binet (1857–1911). Mai târziu, centrul mondial al testologiei devine SUA, acolo au preluat și dezvoltat cercetările realizate până atunci.

METODA TESTELOR

Putem deosebi *patru tipuri de teste*:

- teste de inteligență și dezvoltare intelectuală;
- teste de aptitudini și capacități;
- teste de personalitate (referindu-se la trăsături de caracter și temperamentale);
- teste de cunoștințe (utilizate de obicei în învățământ).

Structura probelor este extrem de variată: uneori se utilizează aparate, alteori diverse materiale (cuburi, planșe, fotografii etc.); în unele cazuri se recurge doar la creion și hârtie, ca la orice probă de control.

Printre testele de personalitate cele mai răspândite sunt testele proiective, denumite astfel fiindcă au la bază în special fenomenul de proiecție (ne identificăm cu o persoană și tindem să proiectăm asupra ei felul nostru de a fi: așa cum facem la un spectacol când ne identificăm cu un personaj anumit).

METODA TESTELOR

Metoda testelor a cunoscut o continuă extindere și diversificare, fiind astfel folosită în toate ramurile psihologiei aplicate. Perfecționarea ei a mers în două direcții intercorelate:

1. Elaborarea unor probe noi, mai eficiente și mai adecvate scopului urmărit, ajungându-se în prezent la peste 10.000 de teste;
2. Perfecționarea procedeeleor statistico-matematice de etalonare și validare.

Principalele caracteristici ale unui test sunt:

- α) validitatea;
- β) fidelitatea;
- χ) etalonarea;
- δ) standardizarea.

METODA TESTELOR

În clasificarea testelor se recurge la mai multe criterii:

- După obiectul testării delimităm două categorii mari de teste: *de performanță*, cu răspunsuri cuantificabile și a căror clasificare este univocă și *teste nonparametrice* (dispoziționale), cu răspunsuri, care reclamă o interpretare calitativă și după care subiecții nu pot fi categorisiți în buni și slabi, superiori și inferiori (ele permit o identificare individualizatoare sau tipologică).

Testele de performanță se divizează în:

- teste de cunoștințe;
- teste de nivel (de dezvoltare);
- teste de inteligență;
- teste de aptitudini (tehnice, matematice, artistice, etc.).

La rândul lor *testele nonparametrice* se împart în:

- teste de comportament;
- teste de personalitate.
- După modul de aplicare, se delimitează teste individuale și teste colective.
- După modul de codificare a sarcinilor (itemilor) se disting testele verbale și testele nonverbale.
- După modul de dozare a timpului de aplicare diferențiem: teste cu timp impus și teste cu timp liber.

O importanță semnificativă o are așa-numitul *interview post test*, care permite o interpretare mai corectă și individualizată a datelor finale, ceea ce sporește semnificativ veridicitatea judecăților diagnostico-prognostice.

